

Stedelijke ontwikkeling als motor van en voor de regio

Verlag van het tiende Zelandusdebat gehouden op donderdag 29 januari 2015 in Middelburg

Opening

Gewestelijk voorzitter Aty Harwijne heet de vijfenzeventig aanwezigen welkom bij het tiende Zelandusdebat in het gebouw van waterschap Scheldestromen aan de Kanaalweg in Middelburg. Moderator Peter Brakman, directeur van MEEZeeland, wordt door haar geïntroduceerd.

Moderator

Peter Brakman: *“Dit debat is het tweede in een reeks van drie rondom het thema bevolkingskrimp. Dit tweede debat gaat over de stedelijke aantrekkelijkheid in Zeeland. Aan de hand van duo-interviews en plenair debat zullen we proberen na te gaan wat we meer en minder nodig hebben in Zeeland, waarvan we afscheid moeten nemen en wat moet er toegevoegd dient te worden.”*

Guus van Bebber en Eric de Ceuster

Peter Brakman: *“Hoe zijn jullie in Zeeland beland?”*

Guus van Bebber: *“Dertig jaar woonachtig in Zeeland. Ik ben hier gekomen om te gaan werken als architect. Nog steeds met plezier woonachtig in Zeeland. Wat ons opviel was dat wij uit een grote stad kwamen en ook in Middelburg troffen wij veel voorzieningen aan. Daarnaast ben je hier zo in de natuur. Kleinschalig met de voordelen van een grote stad.”*

Eric de Ceuster: *“Van Utrecht naar Zeeland verhuisd. Er was in Middelburg een V&D, een rijk cultureel klimaat, enzovoorts. De omgeving van Middelburg is aantrekkelijk. Ik geef Middelburg het rapportcijfer 8.”*

Peter Brakman: *“Wat is de definitie van stedelijkheid?”*

Guus van Bebber: *“Er is geen precieze definitie. Middelburg en Vlissingen zijn redelijk stedelijk wanneer je bijvoorbeeld uitgaat van bevolkingsdichtheid. Het gaat ook om de voorzieningen die aanwezig zijn. De potentie van uitwisseling bepaalt in grote mate de stedelijkheid. Het moet gaan om kwalitatieve voorzieningen. In Zeeland is eigenlijk geen echte stad te vinden.”*

Peter Brakman: *“Demografische prognoses laten zien dat er vanaf 2020 een daling aankomt. Hoe kijk je daar als volkshuisvester tegen aan?”*

Eric de Ceuster: *“Er zijn verschillen binnen Zeeland. Overal zijn er parels. Middelburg is er daar één van. Stedelijkheid wordt bepaald door massa, variatie en de publieke ruimte. We moeten zorgen dat er voldoende sociale huurwoningen blijven in Zeeland. De komende vijf jaar is een lage huurprijs van belang. Kwaliteit moet op de langere termijn centraal staan. Kleinschaligere woningbouw die prefab wordt aangeleverd zal de trend worden.”*

“Massa, variatie en publieke ruimte”

Peter Brakman: *“Welke potentie is er op Walcheren?”*

Guus van Bebber: *“Het stadsgewest Middelburg-Vlissingen is een tijd lang in zwang geweest. Deze steden mochten om onbegrijpelijke redenen niet aan elkaar groeien. Het Kanaal door Walcheren en de spoorlijn verbinden juist deze steden. Stop in Zeeland met het hameren op Zeeuws DNA. Het is te vaak iedere gemeente voor zich. Gemeenten moeten voorzieningen delen.”*

Peter Brakman: *“Hoe is dat verlopen met het stadsgewest?”*

Jaap van der Doef: *“De sterkste man van Nederland kreeg de twee burgemeesters indertijd niet van de grond.¹ De stadsgewestelijke brandweer en het zwembad kwamen gelukkig wel van de grond. Een grotere stad en een kwalitatief platteland daar omheen. Spring over je eigen schaduw heen en kijk naar de echte noodzaak.”*

Peter Brakman: *“Heeft Zeeland stedelijkheid nodig?”*

¹ Ted van de Parre zou als sterkste man van Nederland als [doop van het stadsgewestelijk magazine](#) in 1993 de burgemeesters van Vlissingen en Middelburg optillen.

Cees de Hooge: *“Kijk niet teveel van binnenuit maar vanaf een afstand naar de materie. De demografische samenstelling groeit zo scheef dat er straks een overschot aan ouderen is. Duizenden dertigers en veertigers trekken weg. Deze scheefgroei moeten we tegengaan.”*

Guus van Bebber: *“Ik zou een stap verder willen gaan dan dat Jaap van der Doef stelde. Kies voor één gemeente Zeeland. Dan sta je bestuurlijk sterker. Gemeenten kijken niet verder dan de gemeentegrens.”*

“Kies voor één gemeente Zeeland”

Peter Brakman: *“Moet er drastischer gekozen worden? Is de Zeeuwse bestuurscultuur toereikend om belangrijke beslissingen te nemen?”*

Eric de Ceuster: *“Het is een lastige materie. In deze tijd is het belangrijker subtiel te kijken naar de werkelijkheid en kleine kansen te pakken. Het winkelgebied van Middelburg verschuift bijvoorbeeld richting het stationsgebied. Dit zijn organische processen. Daar zijn geen structuurvisies voor nodig.”*

Guus van Bebber: *“Vergroot de bestuurskracht. Ga na wat de sterke punten zijn. We moeten niet in een klein gebied in ieder deelgebied alle voorzieningen willen hebben. Minder vliegen afvangen. Stop met het toevoegen van steeds meer vakantieparken die allemaal hetzelfde zijn. Variatie in het toeristisch aanbod en maak meer combinaties met natuurgebieden. Festivals kunnen het toeristenseizoen verlengen. Een studie naar het gebruik van de Grote Kerk in Veere is een goed plan.”*

Eric de Ceuster: *“Wanneer er goede ideeën zijn komt er vanzelf initiatief. Variatie moet toenemen en zo ook de massa. In het centrum en daaromheen moeten meer woningen gebouwd worden. Zo creëer je massa. Bij het winkelcentrum in Dauwendaele moet de kantoorruimten eromheen vervangen worden door woningen. De Middelburgse schouwburgdiscussie en het Vlissingse Scheldekwardier hebben gemeen dat het momentum geweest is.”*

“Innovatieve bedrijven ontwikkelen”

Anton Moggré: *“Wij studeren aan het University College Roosevelt (UCR) en zijn lid van de Geography Society Roosevelt. Vlissingen en Middelburg zouden veel meer samen kunnen doen. Ik ben hier maar tijdelijk in Zeeland. Dat is jammer, want UCR en de Hogeschool Zeeland (HZ) staan goed aangeschreven. Innovatieve bedrijven ontwikkelen en aantrekken. Blijf niet teveel leunen op toerisme.”*

Bas Oudenaarden: *“De samenwerking tussen Middelburg en Vlissingen is geografisch gezien logisch. Fiets langs de Vlissingseweg en je hebt constant bebouwing om je heen. Er zijn twee centra die functies moeten delen.”*

Peter Brakman: *“Hoe is het gesteld met de bestuurskracht in Zeeland? Moeten we ons daar zorgen om maken?”*

Ben de Reu: *“Alle overheden krijgen een andere rol dan tien jaar geleden. We zijn partners en leggen weinig meer van bovenaf op. De dynamiek in de samenleving is toegenomen. Regie voeren is iets anders dan de baas spelen. Henk van Koevinge zei onlangs: “Tevreden op je stoel zitten is funest.” Er zijn veel lokale partijen bijgekomen die appelleren aan kleinschalige gevoelens. Hoe zit het met de grensoverschrijdende visies? De sentimenten rondom de 'Tafel van vijftien' waren niet van de lucht. De Deltaboys van weleer werden bekritiseerd en uitgelachen, maar toonden wel lef en visie.”*

Peter Brakman: *“Hoe staat het met de participatiesamenleving?”*

Ben de Reu: *“Onlangs de prijs voor 'Kern met pit' uitgereikt. Daar zie je voorbeelden van de participatiemaatschappij van onderop die werken.”*

Peter Joosse: *“Wanneer je lef hebt wordt je in Zeeland vaak met pek en veren overgoten. Zet in de verkiezingsprogramma's dat je naar één gemeente Walcheren wil. Bij de HZ en bij DOK41 gebeurt veel meer dan in Middelburg. Middelburg is aan het verstoffen. In Vlissingen neem ik meer dynamiek waar. Pak samen de kansen op. Toon lef en ga samen aan de slag. Inzetten op kwaliteit en dan komen de mensen vanzelf. De grote industrieën zijn op hun retour. De havens zijn in transitie. De dorpen zullen het moeilijker krijgen.”*

Renny Minnaert: *“Toerisme is voor de horeca een belangrijke factor. Ik denk altijd in Zeeland en niet in Middelburg. Mensen komen naar Zeeland. We zouden als horeca meer moeten samenwerken om ook bijvoorbeeld de Vlissingse horeca te versterken. Laat kwaliteit leidend zijn. Voor kwaliteit komen mensen terug.”*

Jan de Graaf en Frans Lievens

Peter Brakman: *“Hoe lang wonen jullie in Zeeland?”*

Frans Lievens: *“Ik ben geboren en getogen in Zeeland. Zeeland als totaal biedt variatie aan cultuur, historie en natuur. Dat is aantrekkelijk. De bestuurlijke ambities en werkwijzen behoeven her en der verbetering. De schouwburg aan het Molenwater heeft als locatie een lange geschiedenis. Er moet nog wel veel aan het gebouw gebeuren.”*

Jan de Graaf: *“Voor mijn studie en werk ben ik dertien jaar weggeweest. Ik ben weer teruggekeerd. Cultuur en zorg kunnen verbonden worden. Oudere mensen stellen het zeer op prijs dat er van alles voor, met en bij hen worden georganiseerd.”*

Peter Brakman: *“Wat komt er op het Scheldeterrein?”*

Jan de Graaf: *“Er komt een deel dat ook toegankelijk is voor (oudere) mensen uit de stad. Er komen appartementen voor zelfstandig wonende ouderen en er komt intramurale zorg. Wij bouwen vooral voor de Vlissingse burgers, maar iedereen van buiten is welkom.”*

Peter Brakman: *“Heb je massa nodig om kwaliteit te kunnen bieden?”*

“Academische werkplaats voor de zorg”

Jan de Graaf: *“Kleinschalig en grootschalig hebben beiden hun waarden. Om kwaliteit te kunnen bieden is er inderdaad massa nodig. Wanneer iedereen in de wijk moet blijven wonen moet het er wel veilig zijn en moeten er voorzieningen in de buurt zijn. De grootste zorgen heb ik om de kwetsbare ouderen. Wanneer je nauwelijks*

kunt lopen is 50 meter naar de bakker al een hele onderneming. Met de gemeente Vlissingen gaan we met ouderen boven de zeventig in gesprek om hun netwerken in kaart te brengen. Hoe kunnen we hun netwerken versterken? We willen een academische werkplaats maken voor de zorg. Dat doen we onder andere met de HZ, het UCR en de Universiteit Antwerpen. Het zou mooi zijn wanneer gemeenten en de provincie dit idee omarmen.”

Theo van den Hoven: *“De WMO-adviesraad Vlissingen wordt in een vroeg stadium bij beleidsvorming betrokken. De Walcherse gemeenten werken goed samen op het vlak van de transitie. In de politiek is er weinig bereidheid tot vernieuwing waar te nemen.”*

Peter Brakman: *“Hoe zou jij de podiumtraditie in Zeeland willen kenschetsen?”*

Frans Lievens: *“Er is een divers aanbod door de hele provincie heen. We stemmen programmeringen beter op elkaar af. Overlappenden tegengaan om het aanbod breed te houden. De grotere producties plannen we in Terneuzen, de bijzondere producties vaker in Middelburg en in Goes ook veel amateurkunst. Bij Zeeland Theaters werken we met één backoffice. Wij werken ook samen met Theaterproductiehuis Zeelandia en het Zeeland Nazomerfestival (ZNF). Hierin zijn we landelijk uniek. We stemmen ook af met de andere podia in Zeeland. In het naseizoen willen we meer gaan aanbieden voor toeristen.”*

Peter Brakman: *“Is er samenwerking tussen het onderwijs en de cultuursector?”*

Frans Lievens: *“We werken samen met basisscholen tot aan de HZ. Deze samenwerking zullen we moeten uitbreiden. Zo doen we aan publieksopbouw. We werken vraaggericht om zo ruimte te houden voor de meer bijzondere producties. Door efficiënt te werken op het vlak van de techniek en de horeca hebben we de kosten kunnen drukken.”*

Peter Brakman: *“Gaan Walchenaren gemakkelijk naar het Scheldetheater in Terneuzen?”*

Frans Lievens: *“Bestuurlijke opschaling klinkt mij trouwens als muziek in de oren. Mensen gaan naar uitvoering aan de andere kant de Westerschelde. De Westerscheldetunnel scheidt Zeeland. De fysieke bereikbaarheid is door de tunnel vergroot, maar door de tol wordt dit deels teniet gedaan.”*

Jack van Aspert: *“Zeeland heeft een prachtig festivalaanbod. Het Internationale Jazz Festival Middelburg doet het goed. We moeten blijven investeren in kwaliteit. We gaan na of we samen met Zeeuws-Vlaanderen een groter jazzfestival kunnen programmeren.”*

Peter Brakman: *“Is er meer stedelijkheid nodig voor welzijn?”*

Marja Albers: *“Meer samenhang in de welzijnssector op Walcheren is goed. De gemeenten moeten verder in de toekomst kijken. De transities op Walcheren bevinden zich in een spannende tijd. In Middelburg en elders in het land kan het stukken beter. Het is nodig dat de mensen weten wat er verandert. Helderheid is van groot belang. De verwachting is dat er niet meer vrijwilligers bij komen, maar dat de mensen meer samen gaan doen. Om dit te stimuleren is meer aandacht voor dit onderwerp nodig.”*

Peter Brakman: *“Op sommige plaatsen zijn er woonvormen waar studenten en ouderen samenwonen. Hoe kijk je daar tegenaan?”*

Jan de Graaf: *“Het is het proberen waard. We moeten niet zo zwart-wit denken. We generaliseren teveel. Er is omwille van de financiële houdbaarheid ingegrepen en dat moest wel. Het wordt wellicht allemaal wat minder. Nederland is niet uniek. Vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend.”*

Walter van Beusekom: *“Ruim elf jaar draaien we een buurthuis in Vlissingen met vrijwilligers. We hebben 35 vrijwilligers die volgens een rooster werken. We organiseren doordeweeks veel activiteiten. We draaien financieel beter dan voorheen met bemoeienis van de toenmalige welzijnsstichting Palladium.”*

Jan de Graaf: *“Bij ons werken tussen 800 en 1100 vrijwilligers. Mensen zonder netwerk dreigen buiten de boot te vallen.”*

Leon Phernambucq: *“Hoeveel mensen zijn structureel bezig met zorg voor hun burens of familieleden? Dat aantal is nog erg laag.”*

Victor Devillers: *“Motiveer elkaar. Kom vaker bij elkaar over de vloer. De mensen zijn elkaar uit het oog verloren. Door directe benadering bereik je meer dan via algemene oproepen.”*

Jan de Graaf: *“Vrijwilligerswerk bestaat ook bij wederkerigheid. Die wederkerigheid ervaren vrijwilligers sterker wanneer zij bij instellingen aan de slag zijn. Door iets op te bouwen in een wijk is die wederkerigheid veel minder vaak waar te nemen. Er zijn ook mensen die helemaal niet zo leuk zijn om te helpen. Hoe gaan we hen van hulp voorzien?”*

“Vrijwilligers niet alleen voor zorgtaken”

Hubert Leeman: *“Vrijwilligers zijn er niet alleen voor zorgtaken. Vrijwilligers zijn er bijvoorbeeld ook bij sportverenigingen. Je kunt niet iedereen langs dezelfde meetlat leggen.”*

Peter Brakman: *“Welke kansen biedt krimp voor Zeeland?”*

Albert de Vries: *“Krimp neem ik ook waar in andere delen van het land. Elders vinden de mensen elkaar sneller dan in Zeeland. In Zeeland is er te weinig besef dat de krachten gebundeld moeten worden. De noordelijke provincies trekken samen op richting Den Haag. Wellicht moeten we inderdaad tot één gemeente Zeeland proberen te komen. Dan hebben we misschien ook geen provincie meer nodig. We praten teveel in Zeeland en gaan te weinig over tot actie. De kansen liggen in de havens van Zeeland en de industrieën en bedrijven daar. Ik deel de opvatting van Dick van der Wouw dat Vlissingen en Middelburg een stedelijk conglomeraatje vormen. Krachten bundelen moet het devies zijn.”*

Peter Brakman: *“Moet Zeeuws-Vlaanderen zich niet meer richten op samenwerking met Vlaanderen?”*

Albert de Vries: *“Omdat de kinderopvang in Vlaanderen vrijwel gratis is sturen veel Nederlandse ouders hun kinderen naar Vlaamse scholen. De landelijke regelgeving staat gratis kinderopvang langs de grens niet toe. Dit is een voorbeeld van generieke regelgeving waar de krimpregio's last van hebben.”*

Cees Verhage: *“De mensen die er straks nog zijn in Zeeland moeten wel werk hebben. We moeten als eenheid optreden en onze successen uitventen: bio-based*

economy, DOK41, enzovoorts. De ouderen moeten de brug vormen voor de jongeren. De Rabobank stopt geld in een economisch fonds. We hebben ook een maatschappelijk fonds dat de leefbaarheid steunt. Inzetten op kwaliteit.”

“Ouderen vormen een brug voor jongeren”

Ben de Reu: *“Zelfs met minder gemeenten wordt onze lobby in Den Haag en Brussel echt niet sterker. Jongeren trekken overal in de wereld naar steden. Het opleidingsniveau in Zeeland is overwegend MBO. Rederij Vroon verhuist naar Terneuzen, Lamb Weston Meijer B.V. verhuist haar financiële afdeling naar Breda, enzovoorts. We moeten accepteren dat we niet alle bedrijvigheid in Zeeland kunnen houden.”*

Jaap van der Doef: *“Voer in de toekomst een debat over cultuur. Culturele voorzieningen maken steden aantrekkelijk. Hoe houden we het cultuurniveau op peil?”*

Daan van Gorp: *“Om een ziekenhuis wordt door gemeenten gevochten. Verbouw het leegstaande gebouw van de provincie aan het Groenewoud in Middelburg tot een ziekenhuis.”*

Henk Schoute: *“Zeeuwen blijken de gelukkigste mensen in Nederland te zijn, maar wij hebben ook problemen in de basisvoorzieningen. In Vlissingen wil het college van B&W naar nul € voor cultuur, in Reimerswaal wordt een podium keihard getroffen en in Middelburg wordt gesteggeld over een schouwburg.”*

Synopsis & sluiting

Paul Sonke: *“De geest gaat in onze slaap onderbewust door. Morgenochtend staat u op met de meest briljante ideeën voor Zeeland. Waarom werken we niet meer samen in Zeeland? Daar moet echt verder over gesproken worden. De transities in de zorg vormen één groot experiment voor heel Nederland. Op cultureel gebied is Zeeland divers. Cultuur wegbezuinigen tot nul zoals in Vlissingen maakt Zeeland minder aantrekkelijk.”*

Aty Harwijne bedankt allen voor hun komst en inbreng en Peter Brakman voor het leiden van het debat. Voor wie daar nog zin in heeft is er een drankje. Op 11 maart 2015 komt Staatsecretaris Martin van Rijn naar Zeeland.

Suggesties van de deelnemers

<i>Stedelijkheid</i>	
Vermeerderen?	Verminderen?
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bestuurskracht → kleine versus grote gemeenten, partnerschap provincie en gemeenten, ambitie, opkomst lokale partijen versus brede Zeeuwse visie. ▪ Risico social media en korte termijn denken en besluiten ▪ Zelfredzaamheid → partnerschap overheid, wijken, inwoners ▪ Uitwerken sterke punten regio ▪ Massa en variatie (plannen op beoordelen) ▪ Verdichting, inbreiding bestaande stad (afwisseling wonen, kantoren) ▪ Samenwerking ook met innovatieve bedrijven (UCR en HZ) ▪ Samenwerking Middelburg en Vlissingen en diversiteit centra (Kennisboulevard niet beiden willen) ▪ Ambitie Middelburg en Vlissingen combineren, dynamiek en accenten, bestuurlijk lef tonen, schaal zoeken ▪ Zeeland op de kaart voor toerisme, minder nadruk op afzonderlijke gemeenten 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elkaar vliegen afvangen door gemeenten
Wat toevoegen?	Waarvan afscheid nemen?
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duurder en goedkoper segment (kampeervoorzieningen, goedkopere slaaphuisjes) toeristisch aanbod ▪ Toeristische voorzieningen hele jaar rond ▪ Inzetten op kwaliteit (toerisme, horeca) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Steeds meer dezelfde vakantieparken

<i>Voorzieningenniveau</i>	
Vermeerderen?	Verminderen?
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zorginnovaties, burgerparticipatie / activiteiten door vrijwilligers (kunnen we dat structureel organiseren) ▪ Intrinsieke motivatie bevorderen ▪ Wederkerigheid nodig om (zorg)vrijwilligers te binden ▪ Vrijwilligers voor 'minder eenvoudige' burens ▪ Zeeuwse bestuurlijke krachten bundelen en lobby vergroten in Den Haag (werkgelegenheid havens, Kanaalzone, bundelen krachten en profileren versus kleinschaligheid Zeeland (en minder 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geringe oplossingskracht van bestuurders

<p>stedelijkheid)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Werkgelegenheid havens, industrie en breder mogelijk samen met regio's rond Zeeland ▪ Trots en eenheid naar buiten brengen, bijvoorbeeld speerpunten economie ▪ Samenwerking projecten leefbaarheid ▪ Cultureel klimaat verbeteren (suggestie debat op peil houden) ten behoeve van stedelijke aantrekkingskracht ▪ Basisvoorzieningen op niveau zorg overheid en dan komen vrijwilligers 	
<p>Wat toevoegen?</p>	<p>Waarvan afscheid nemen?</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪

